

Väsby Kungsgård

www.vasbykungsgard.se

Wikipedia:

Den har hyst svenska kungar och drottningar som varit på besök i Sala när de kom för att besöka och övervaka Sala silvergruva, som var rikets största inkomstkälla under den svenska stormaktstiden på 1500- och 1600-talet. Det var hit som det svenska hovet flyttade under det att pesten härjade i Stockholm 1710. Det har även varit tjänstebostad åt gruvfogdarna och i början av 1900-talet officerarna på Västmanlands trängkår (T 5) fram till regementets nedläggning 1926.

Väsby Kungsgård sägs även ha haft en roll i den kärlekshistoria som utspelade sig mellan Ebba Brahe och Gustav II Adolf på 1600-talet. Då Gustav II Adolf och Ebba Brahes mödrar umgicks i hovet, lärde de känna varandra tidigt. När de blev äldre fattade de tycke för varandra, vilket inte drottningen gillade. Gustav II Adolf var ibland vid Väsby Kungsgård när han såg till Sala Silvergruva som var en viktig inkomstkälla för riket, och det sägs att han och Ebba då passade på att ha hemliga kärleksmöten. Vid Ekeby dammar finns även en gång som kallas för Suckarnas Allé, döpt efter att Ebba Brahe ska ha gått där och suckat efter sin kärlek. Senare gifte sig Gustav II Adolf och Ebba Brahe på var sitt håll.

Idag fungerar kungsgården sommartid som friluftsmuseum med vagnar, hantverkares verktyg, järnspismuseum, textilmuseum och en rekonstruerad gruvarbetarbostad.

Väsby Kungsgård hyser många intressanta konstverk:

Edvard Cederling (1887-1981)

Läs mer om [Edvard Cederling](#).

Edvard Cederling, *Gustaf V inviger hantverks- och industriutställningen i Sala 1924*.
Tribunen är placerad framför rådhuset. Oljemålning 1927, 111 x 186 cm. Foto Carl Modigh.

T.v. om kungen, i gul kappa Olga Andersson och statsminister Ernst Trygger. T.h. om kungen, landshövding Walter Murray. Framför tribunen: Försäljare Åke Hedberg och kamrer Gösta Magnusson. T.h. om tribunen: Vagnmakare August Westerberg, borgmästare Ivar Hedman, apotekare Anton Ljungberg, rådman Emil Ekbom, rektor Albert Andersson, direktör Pehr Pehrsson, typograf David Lönngren, direktör K A Andersson, apotekare Gustaf Roberg, biskop Einar Billing, förvaltare C A Trygg, kontraktsprost Martin Magnéli, häradshövding Anton Wetterling, okänd, John H Eriksson och Axel Andersson.

Edvard Cederling gjorde två stora målningar med motiv från kungliga besök i Sala 1924. Den andra, *Drottning Victoria och kronprinsessan Louise kommer till Sala station 1 oktober 1924*, inköptes av Sala kommun 2017 och finns i Gustav Adolf Salen, Rådhuset.

Edvard Cederling, *Dr Christina schakt*, oljemålning 39 x 52 cm.

Edvard Cederling, *Sala Kakelfabrik*, oljemålning 1920, 46 x 73 cm.

Edvard Cederling, *Bastun vid Stampers*, oljemålning 36 x 55 cm.

Edvard Cederling, *Sala Tegelbruk*, oljemålning 1924, 35 x 62 cm.

Edvard Cederling, *Philipssonska hemmet på Bråstagatan*, oljemålning 46 x 67 cm.

Carl Kjellin (1862-1939)

Läs mer om [Carl Kjellin](#).

Carl Kjellin, *Modern Helena Eleonora*, oljemålning 1906.

Carl Kjellin, *Hustrun Emma*, oljemålning 1899.

Carl Kjellin, *Självporträtt*, 1900 (1903?).

Carl Kjellin, *Kolargossen*, oljemålning 1900

Carl Kjellin, *Fabrikör August Lundberg*, oljemålning 1887

A Hartman

A Hartman, finländsk professor, *Wilhelm von Schwerin på sitt dödsläger*, oljemålning.
Kopia av Helene Schjerfbeck's originalmålning på Åbo konstmuseum.

Ur *Salabygdens Fornminnesförenings årsbok 1973*, Bertil Elgstedt:

"Han hade sitt sextonde år ej nått,
på bår ren lagd.
Långt var det liv dock han leva fått,
om liv är bragd."

Johan Ludvig Runeberg.

Försedd med sorgflor, hänger Wilhelm von Schwerins paradvärja inne i Kristina kyrka i Sala. Mången läspojke har låtit sin präst berätta om den och den unge hjälte som burit den.

Wilhelm von Schwerin föddes den 2 dec. 1792 på Erstavik invid Stockholm, son till riksprosten greve Fredrik Bogislaus von Schwe-

9

rin och dennes maka Louise af Peterséns. Fadern var kyrkoherde i Sala 1788–1834, och Wilhelm växte upp i Sala sockens vackra prästgård som fadern själv låtit bygga efter att ha konsulterat framstående stockholmsarkitekter.

Familjelivet var mycket lyckligt. Greve von Schwerin hade 20-årig mött sin blivande maka vid Gustav III:s hov och blivit blyt förälskad i den 17-åriga hovfröknens, en av det gustavianska hovets mest berömda skönheter.

Barnskaran i prästgården växte så småningom ut till nio, sex söner och tre döttrar, men Wilhelm var älsklingssonen, och blev det i än högre grad, sedan några av sönerna dött i späda ålder.

Wilhelm syntes också från tio-årsåldern, bättre än de andra barnen, kunna fostras i faderns anda. Prosten i Sala hade en militär bakgrund som gjorde, att han fostrade barnen i en mycket spartansk anda. Själv hade han fått sin utbildning i Preussen vid Fredrik II:s hov. Släkten var ju också tysk-svensk, och svenska Pommern var bryggan över till de tyska släktmedlemmarna. Många hade varit krigare, den störste av dem fältmarskalk, seg-raren vid Prag 1757, Kurt von Schwerin.

Efter sin utbildning vid krigarkonungens hov i Preussen, hade Wilhelms far givetvis också tänkt sig en militär karriär. Kort före sin avresa till Preussen hade den trettonårige gossen av Gustav III blivit utnämnd till kornett vid Västgöta kavalleriregemente, en befattning motsvarande underlöjtnant. Vad som kommit honom att byta svärdet mot predikstolen, hade varit förälskelsen i hovfrö-ken Louise af Peterséns och känslan av att han ville bereda henne ett bättre hem än en officer i lägre grad kunde erbjuda.

Känslan för militära bedrifter lämnade aldrig prostens i Sala sockens prästgård. Han studerade ivrigt historia och läste högt för sina söner om hjältarna. När han vid ett tillfälle berättade om Miltiades, seg-raren vid Maraton 490 f. Kr., kom han också att nämna Themistokles reaktion inför Miltiades seg-rar med or-den "Miltiades seg-rar ger mig ingen nattro." Detta etsade sig in i den unge Wilhelms minne, och man kunde höra honom under dagar upprepa de orden.

Fadern fortsatte att lära sina barn att göra sin plikt och offra sig för fosterlandet. Modern lärde dem gudsfruktan utifrån hennes alltmer fördjupade kristna uppfattning.

Hemmet var gästfritt. Under årens lopp skulle en rad av Sveriges berömda män gästa prästgården. Vid de stora tillfällena fanns betjänt på trappan, brann de ståtliga ljuskronorna i salarna och serverades utsökta måltider, men till vardags var allt detta överdåd borta och prostens manade sitt husfolk till enkelhet.

Officerare från Västmanlands regemente kom ofta på besök, och deras berättelser om krigarlivets mödor och glädjeämnen

åhörde Wilhelm med stigande intresse. Säkert är, att detta påverkade honom att söka sig till officersyrket.

Tillfället skulle komma mycket tidigare än beräknat.

I september 1807 erhöll Gustav IV Adolf meddelande från den svenska ambassadören i Petersburg, att ryssarna höll på med rustningar vid den finska gränsen. Ryssarna fruktade nämligen England i Östersjön och ville, att Sverige skulle göra gemensam sak med Ryssland och Danmark mot britterna. Gustav IV Adolf rättade sig emellertid efter England, trots att en stark opinion i landet villa ha förbund med Napoleon som ansågs oövervinnerlig.

Den 21 februari 1808 gick ryssarna utan krigsförklaring över Finlands gräns.

Budet nådde Wilhelm och den äldre brodern Philip, de resonerade sinsemellan och snart var beslutet fattat. De skulle kämpa i Finland. Wilhelm var då 15 år.

Med oro följde föräldrarna sina unga söners färd ut i kriget. Breven kommo sparsamt, det var bara att vänta på den tiden.

Den finska hären drog sig planerligt tillbaka mot Österbotten. En sådan reträtt väckte misstämning i leden, men enskilda lysande bragder som von Döbelns vid Jutas gav tidvis hopp.

Wilhelm von Schwerin fick sitt första elddop vid Ömossa, söder om Salas vänort Kristinestad. Med sin trupp och två kanoner räddade han en större styrka. I brev hem till fadern skildrar han, hur han efter striden omfamnades av överstelöjtnant Drufva och andra överordnade, och hur folket hurrade för honom.

Nu beslöt underbefälhavaren, generalmajor Carl Johan Adlercreutz, att leverera en avgörande drabbning. Denna kom att äga rum vid byn Oravais. I det inledande skedet hade den finska armén stora framgångar, men Adlercreutz förivrade sig och öppnade förföljelse av de vikande ryssarna. När dessa sedan fingo förstärkningar måste förföljarna slå till reträtt. I försök att skydda denna gjorde Wilhelm von Schwerin en hjältemodig insats. Då hans män föll ikring honom, betjänade han själv kanonen, men föll sårad till marken.

Han infördes då i en närbelägen gård, och när ryssarna stucko denna i brand, bars han på en stark västmanlänningss rygg ut i säkerhet. Detta var den 14 september 1808, Oravais blodiga dag, "då segern själv blev ett nederlag".

Av en händelse fick nu general Aminoff veta, att Wilhelm var son till hans ungdomsvän, varför han tog den sårade ynglingen till sitt kvarter och vårdade honom ömt.

I ett brev till prosten i Sala ger generalen gott hopp om gossens tillfrisknande och berömmar honom för hans mod och klokhet. Han prisar sin ungdomsvän som fått en sådan son.

Sårfeber tillstötte emellertid och tillståndet blev allt allvarligare. Wilhelms sista dagar var fyllda av tacksägelse för goda föräldrar och han bad upprepade gånger generalen att hälsa dem.

Den 26 september kl 12 på middagen avsomnade den 15-årige underlöjtnanten vid Svea artilleriregemente, Wilhelm von Schwerin, i armarna på general Aminoff.

I Mikaelsgården, församlingshemmet i Sala, finns i övre våningen, i det s. k. Schwerinrummet en kopia av Helene Schjerfsbecks berömda tavla "Wilhelm von Schwerin på sitt dödsläger." Invid honom på bilden är två höga militärer porträtterade, vilka jag vill se som general Aminoff och överstelöjtnant Drufva. På golvet sitter kalfaktorn i halmen. De höga officerarna stå där i lågmält allvarligt samtal, kalfaktorn sitter i stilla sorg.

Kopian, som är målad av den finske professorn A. Hartman, står icke originalet efter. Helene Schjerfsbecks målning finns nu på Åbo museum.

I ett brev till Wilhelms far skriver nu general Aminoff.

"Jag gråter bittert lika som jag förlorat mitt eget barn."

På dödsbädden hade Wilhelm bestämt, att en lock av hans hår, hans genomborrade kapprock, en krossad sabel och en genomskjuten hatt skulle sändas till föräldrarna.

Wilhelm von Schwerin blev begravd vid Kalajoki kyrka i Österbotten, där ett gravmonument restes 1903.

I ett nytt brev av den 20 oktober 1808 skriver general Aminoff:

"Inför Konungen har jag gjort en sann skildring av den stupade unge hjälte och den förlust fäderneslandet gjort. Våra tårar runno därvid ymnigt. Konungen fällde saknadens tårar på hans aska, och du själv med maka blev ett värdigt samtalsämne oss emellan."

När budskapet om den femtonårige Wilhelm von Schwerins hjältedöd blivit spritt i Sverige skrev Erik Gustaf Geijer:

"Var är den stilla gravhög, som fått dölja
vad mod och ungdom kunde skönast kalla?
Jag ville den med vårens blommor hölja,
som blomstra kort, likt dig, och hastigt falla."

Sorgen vilade tung i Sala sockens prästgård. Ett nytt olycksbud nådde strax därefter prosten och hans maka. Sonen Philip hade deltagit i striden vid Sävar i Västerbotten, nära Umeå, den 19 augusti 1808. I den bittra kamp, som här utkämpades mellan svenskar och ryssar, blev Philip svårt sårad och dessutom tillfångatagen av ryssarna. Han kom dock, genom personligt ingripande av en fransk emigrant, som var i rysk tjänst, under god vård. Såren läktes, och han blev sedan i tysthet frigiven. Oron

för honom hade då länge plågat de förut nedbrutna föräldrarna.

Kriget förlorades. Sveaborg, Nordens Gibraltar, kapitulerade, och den 13 december 1808 gick den sista brigaden av den finska armén över gränsen till Sverige. I mars påföljande år avsattes Gustav IV Adolf, och den 17 september 1809 slöts den sorgligaste fred, Sverige någonsin slutit, varigenom hela Finland jämte Åland samt svenska Lappmarken med Västerbotten, intill Muonio och Torneå älvar, lösrycktes från det svenska moderlandet.

Kort blev Wilhelm von Schwerins liv från födelsen på af Peterséns släktgods Erstavik till graven i Kalajoki. Hade han levat förgäves?

Mellan Sverige och Finland hade under århundraden rått ett fast vapenbrödraskap. Finland var en del av oss. Dess sak var vår. Därför kämpade den ännu ej sextonårige ädlingen för allt vad som var värt att leva för och gav sitt liv i den kampen. I hans spår har åtskilliga svenskar i senare tider skyndat till finnars hjälp i svåra strider.

För försvarsintresset i Salabygden har Wilhelm von Schwerins offergärning alltid stått som ett föredöme. Intresset för rikets försvar har alltid varit stort här. Närheten till Västmanlands regemente, Sala skarpskyttekår, som bildades redan 1861 och slutligen hemvärnet från år 1940, har bevisat det.

För prosten i Sala blev förlusten av älsklingssonen ett uppvaknande till vidgat samhällsansvar. Han börjar nu sin politiska bana. Som adelsman kom han att verka på Riddarhuset under alla riksdagar från 1812–1834. Hans grundlinje var att rycka upp det svenska jordbruket och skydda det med tullar samt sedan knyta an till den industri som han sett börja i England. Under sin levnads senare år ägnade han sig åt penningväsendet, där han förordade en valutareform fram till ett fast penningvärde grundat på silvermyntfoten, prosten från silverstaden förordade silvret.

Kort sagt var han en av dem som tidigt insåg möjligheten av att erövra Finland åter inom Sveriges gränser.

För mycken ungdom har Wilhelm von Schwerin framstått i ett särskilt hjälteskimmer, därför att han var så ung och ägde alla de egenskaper en ung människa drömmer om.

Vid Tärna folkhögskola restes 1908 vid hundraårsminnet av hans död ett fyra meter högt granitblock med Wilhelm von Schwerins porträttmedaljong i brons, enligt modell av konstnären Fr. Lindström.

Efter 1808–09 års krig var vi svenskar ej invecklade i några svåra strider. Därför kan man säga att den svenska vapenäran slöt med den unge hjälten vid Oravais.

B Elgstedt

Ur *Sala Hembygds- och Fornminnesförenings årsbok 2011*, Stig Sandin:

Värjan, kulan och tavlan – Väsby Kungsgårds nya attraktioner

Under året har Sala Hembygds- och Fornminnesförening fått några verkliga rariteter att visa på Väsby kungsgård. Det är en värja, en kanonkula och en tavla. Dessa ägs av Sala församling men församlingen har deponerat dem till Sala hembygdsförening för att de skall kunna visas för allmänheten på ett enklare sätt än tidigare. På Nationaldagen, den 6 juni således, överlämnade kyrkoherde Lasse Svedberg värjan, kanonkulan och tavlan till hembygdsföreningen för att förvaras och visas på Väsby kungsgård. Redan på nationaldagen visade salaborna stort intresse för dessa.

Värjan, då behängd med sorgflor, hängde under många år inne i sakristian tillsammans med en porträttmedaljong av Wilhelm von Schwerin och senare i kyrkan på en pelare närmast predikstolen. Värjan flyttades för några år sedan till Schwerinrummet i Mikaelsgården. Från detta rum stals den i januari 2001 men återfanns i Västerås ett år senare och återbördades av polisen.

Värjan har tillhört underlöjtnanten Wilhelm von Schwerin, född den 2 december 1792 på Erstavik utanför Stockholm. Fadern var greve Fredrik Bogislaus von Schwerin och modern Louise af Peterséns. Fadern var kyrkoherde och kontraktsprost i Sala där Wilhelm växte upp.

Fredrik Bogislaus von Schwerin hade varit officer men lämnade armén och studerade teologi. Han prästvigdes och fick titeln hovpredikant 1786. Året därpå utnämndes han till fältprost, kyrkoherde och kontraktsprost i Sala, ett ämbete han skulle komma att behålla livet ut. Fredrik Bogislaus von Schwerin utmärkte sig som riksdagsman och kanske främst genom sina insatser för ekonomi. Faderns militära bakgrund gjorde att barnen fostrades i denna anda och Wilhelm von Schwerin, och brodern, hade en militär karriär framför sig.

Deltog i finska kriget

Wilhelm von Schwerin deltog i finska kriget (1808-1809) mot Ryssland och landsteg i Kristinestad i Finland den 28 augusti 1808. Han tillhörde Svea artilleriregemente där han, nyexaminerad från Kungliga Krigsakademin, var avdelningschef vid ett 6-pundsbatteri. Redan den 6 september deltog han i sin första drabbning vid Ömossa under överstelöjtnanten Thure Drufva, chef för

Upplands regemente.

Johan Ludvig Runeberg beskriver detta i Fänrik Ståls sägner och dikten Wilhelm von Schwerin. Runeberg låter oss förstå överstelöjtnant Druvas reaktion när han såg den unge officeren inför slaget:

/.../

*Och hade jag helst vid kanonerna där
en veteran,
en man, som vant sig att bruka gevär,
en krutsprängd fan;
men nej, en yngling spenslig och fin,
en femtonåring, en grev Schwerin
skall svara för batteriet,
vad håller en sådan min?*

*Han red till ynglingen hän med hast,
sin hand han bjöd:*

*"Min vän, snart spelas här höga kast
om liv, om död,
död, säker död, om ni står er slätt,
men liv kanske, om ni siktar rätt.
Dö, leva, det får ni, herre,
Men vika, nej pass för det.*

/.../

Wilhelm svarar överstelöjtnanten som genast ändrar uppfattning:

*Herr överstelöjtnant, ni drar ert svärd
med årbräckt hand
och vågar dock bjuda ert liv som gärd
för kung och land;*

*jag har ett liv i sin styrkas vår,
det bott i mitt hjärta blott femton år,*

*säg, skall jag ej våga det bjuda?
Jag vill se, vem min gärd försmår!"*

*Den gamle Drufva han spände sin blick:
"Det där klang stål,
de orden, herre, de slogo ej klick,
de råkade mål.*

*Så må jag kalla er vek ej mer,
men tacka Gud, att han gett mig er,
ty hjärtat är det, ej armen,
till slut dock, som kraften ger.*

Slaget vid Oravais

Redan den 14 september var han med i sin nästa "affär". I boken Kanonerna vid Oravais, Eric Gustaf Ehrströms dagbok från 1808 och 1811 berättas i en tillbakablick följande (s. 107ff):

"Slaget vid Oravais började som en svensk försvarsstrid under reträtten mot norr. /.../. Tidigt på morgonen den 14 september 1808 angrep Kulnev de svenska förpostställningarna. En sex timmar lång strid började vid Lillträsk, där Kulnev blev effektivt hindrad av den blott femtonårige karlbergskadetten von Schwerin. Han grupperade två kanoner vid landsvägsbron och hindrade det ryska framträngandet."

På Oravais Historiska Förenings r.f. hemsida (2011-10-26) kan läsas: "Då Wilhelm rekognoserade terrängen sköt en rysk skarpskytt rakt genom hans mössa. Senare samma dag sårades han i foten; infanteriet blev omringat, men Wilhelm lyckades sporra soldaterna till en utbrytning som mirakulöst lyckades, och under utbrytningen träffades han av fyra gevärskulor, tre gick genom kappan och en genom mössan. Hans sabelbalja träffades också av en kanonkula som plattade till sabelbaljan. Han blev förd till en förbandsplats i Oravais

och förflyttades senare till Matturais gård i Kalajoki. Von Schwerin fick vård av general J.F. Aminoffs (vän till von Schwerins far) läkare Arkiater Bjerken och dr Nordberg. Han tycktes återhämta sig, men 26 september tillstötte komplikationer och han avled den 27 september i sina skador. Wilhelm von Schwerin är begravnen i Kalajoki.”

I ett brev till föräldrarna, skrivet från sjuklägret i Kronoby skriver Wilhelm den 17 september 1808 inledningsvis om slaget vid Ömossa:

”Mina älskade föräldrar!

”/.../

9:de dygnet om morgonen blevo vi häftigt attackerade. Jag skulle nu själv för första gången gå i elden, jag skulle föra mitt folk för första gången dit, och jag skulle med 2 kanoner försvara platsen mot fiendens oändligt många både haubitsar och kanoner. /.../ Nu gällde det. Kosackerna gjorde 3 gånger chock på mina blottade kanoner, kastade sina pikar, men jag mötte dem med druvhagel, och de retirerade. På detta sätt fortsatte vi affären under en beständig eld i 5 timmar och retirerade 1 1/2 mil, där halt gjordes. Här kom Druvan med hela officerskåren, omfamnade mig, tackade mig att jag frälst dem. Folket hurrade och önskade mig en beständig välfärd.”

Wilhelm berättar i brevet också om slaget vid Oravais:

”/.../ Snart fingo vi en batalj, den långvarigaste och blodigaste här varit i detta krig. Denna stod vid Oravais och varade från kl. 6 på morgonen till kl. 11 på aftonen. Jag underhöll ensammen ända till middagen elden med mina kanoner, då jag vid denna tid blev blesserad. De skulle just släpa bort, då en av mina karlar berättade, att jag var kringränd: jag repade mig, satte mig på en kanonhäst, ty min egen var skjuten, lät folket hurra, satte mig främst i spetsen, ropade kamrater, följ mig: jag kommenderade marsch, marsch och slog mig igenom fienden, som tog emot mig med fälld bajonett. Jag fick 3 kulor uti

kappan, och många av mitt folk blevo stuckna. Generalerna Adlercreutz och Vegesack tackade mig på det högsta. Om morgonen skulle jag gå ut och rekognoscera, då jag fick en kula genom mössan, varav jag föll omkull. Jag upptäckte fan bakom en sten, tog geväret av en soldat och sköt honom. Om aftonen mot skymningen fick jag en ny blessyr, de släpade mig till närmaste by, där jag låg till dess fiendens kulor kommo in genom fönstren. Jag hade blivit kvar, om inte en ädel officer som jag ännu ej lärt känna kastade mig på sin rygg och vi kommo lyckligen undan. Vår förlust är säkert 2000 man och 30 á 40 officerare. Generalen Aminoff, den ädelmodige mannen, tog upp mig, och nu mår jag tämligen väl.

Farväl, älskade och dyrkade föräldrar och syskon! Leven alltid väl, önskar eder beständigt tillgivne son, bror och vän.

Vilhelm."

Runeberg avslutar dikten Wilhelm von Schwerin så här:

/.../

*Han hade sitt sextonde år ej nått,
ja, ung han dog;
dock sörjde en blödande här hans lott,
själv prövad nog;*

*dock stod kring hans läger i tyst förbund
av krigets ädlaste kämpar en rund,
och vad för de tappre han varit,
det syntes i denna stund:*

*ej veklig klagan, blott saknad tung,
blott sorg var spord.
Till hjältens ära, som dog så ung,
ej föllo ord;
men Vegesack prisade livets vår,*

*och Adlercreutz smekte den bleknades bår,
och ur Drufva såg man pressas
rart vin - en stor, klar tår.*

Wilhelm önskemål var att hans värja skulle sändas till fadern, kyrkoherden i Sala, vilket skedde. Det är därför inte så märkligt att denna värja nu tillhör Sala församling och tidigare var uppsatt inne i kyrkan.

I modern tid har Lars Widding skrivit om Wilhelm i boken På ryttmästarens tid. Widding berättar, på sitt sätt, om värjans införlivande i församlingen. I boken heter fadern Vallerius och kyrkan är Sorunda kyrka.

"Under psalmsången gjorde Vallerius entré från sakristian. /.../. Solen skulle just gå ned och kastade rött sken genom fönsterrutorna. Det blänkte till i den blanka officersvärjan, som Vallerius lutat mot altarskåpet."

Originalen hänger i Åbo

Tillsammans med värjan finns en kanonkula, som sägs ha orsakat Wilhelm von Schwerins död. En kanonkula plattade enligt berättelsen ovan till hans sabelbalja, varför det inte är omöjligt att det är rätt historieskrivning. Wilhelm förde ju dessutom befäl över några kanoner.

Den målning jag inledningsvis nämnde är "Wilhelm von Schwerin på sitt dödsläger". Den är en kopia målad av den finske professorn A. Hartman efter originalet, målat av Helene Schjerfbeck. Originalmålningen finns på Åbo konstmuseum. På Bukowskis hemsida 2011-10-24, avseende den klassiska höstauktionen 24 – 27 november 2009, kan läsas om den utbudna "Studie till Wilhelm von Schwerin", blyerts 28x40 cm och signerad HS följande intressanta proveniens:

"Jag vill med detsamma nämna att de första teckningarna till Schwerin äro gjorda 1876 o 1877. Taflan målad å Löyttymäki egendom i Tavastland 1885 -

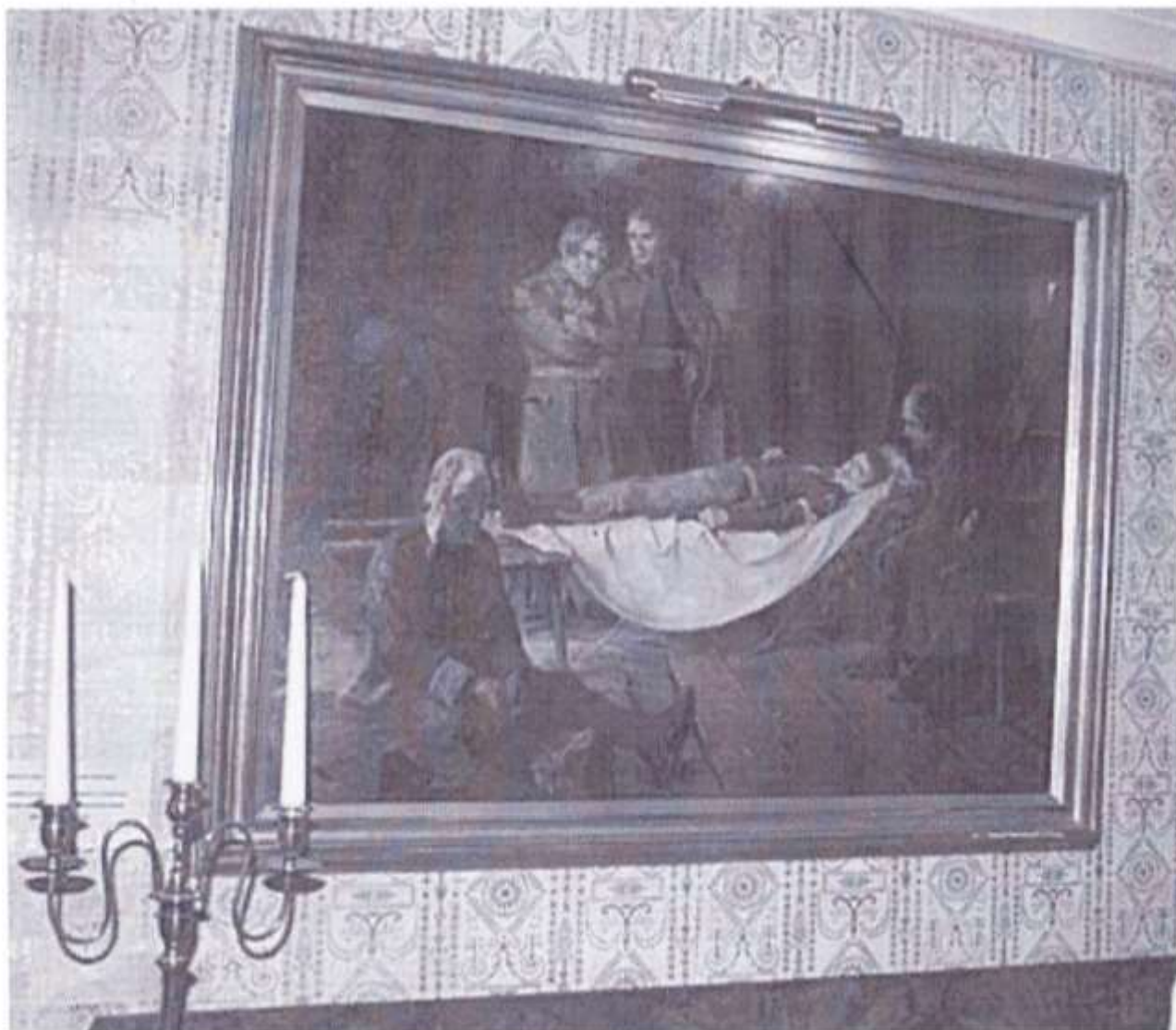

Värjan på plats på Väsby Kungsgård. Under en porträttsmedalj föreställande Wilhelm von Schwerin.

ungefär 9 år tidigare än Edelfelt utförde sina Fänrik-Stål-teckningar'. Helene Schjerfbeck i brev till G.S. 16 okt. 22".

(GS torde här vara tidigare hovintendent Gösta Stenman som hade studien i sina samlingar.)

Värjan, tavlan och kanonkulan, som fortfarande ägs av samfälligheten, finns sedan i våras deponerad hos Sala Hembygds- och fornminnesförening. För

Wilhelm von Schwerin på sitt dödsläger". Den är en kopia målad av den finske professorn A. Hartman efter originalet, målat av Helene Schjerfbeck. Originalmålningen finns på Åbo konstmuseum.

samlingens önskan var att de skall kunna visas för allmänheten och de kan nu ses på Väsby kungsgård.

Dikten i Fänriks Ståls sägner speglar den fosterlandskärlek Runeberg kände. Den svenska armén kände modlöshet, hopplöshet och oföretagsamhet allt sedan Sveaborgs fall. Wilhelm von Schwerins hjältemod, och hans ungdom, var här tacksamt att lyfta fram.

Några avslutande ord om nederlagets orsaker. I Martin Hårdstedts doktorsavhandling om finska krigets förutsättningar, sammanfattat i refererade bo-

ken Fänrik Ståls sägner, utgivet av Themis, nämns flera samverkande orsaker: grundläggande var de storpolitiska omvälvningarna i Europa. Det var också, och kanske främst, en fråga om problem med underhåll, t ex förnödenheter såsom mat till soldater och hästar, ammunition etc. Det var den svenska krigsledningens i Stockholm ansvar. Sveaborgs kapitulation kan ha haft en viktig inverkan på de defaitistiska stämningarna i Finland och försvårade motståndet mot ryssarna. Martin Hårdstedt för också fram det civila samhällets betydelse. De understödde på alla vis, men stora problem uppstod. Det ryska underhållssystemet var uppbyggt på lösare administration och de ryska soldaterna var överlägsna överlevare. Den ryska arméns förmåga att klara sig med bristfälligt underhåll under långa perioder var nyckeln till framgång.

STIG SANDIN

Källor:

Fänrik Ståls sägner, Johan Ludvig Runeberg. Themis förlag
Wilhelm von Schwerin Salabygdens unge hjälte. Artikel av B. Elgstedt i Sala Hembygds- och fornminnesförenings årsskrift 1973.

Kanonerna vid Oravais. Eric Gustaf Ehrströms dagbok från 1808 och 1811 utgiven av Christman Ehrström

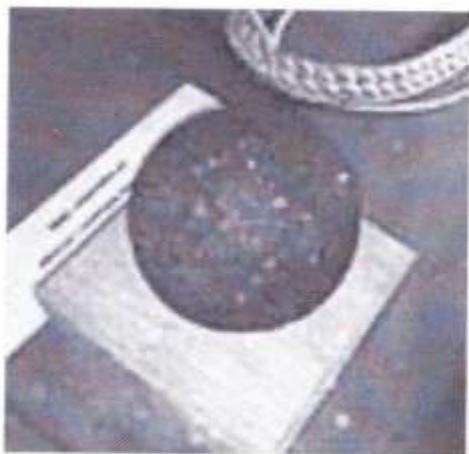
Lars Widding, På ryttmästarns tid. Norstedts förlag

Från Internet:

Oravais Historiska förening r.f. hemsida 2011-10-25

Bukowskis hemsida 2011-10-24

Samtal med kyrkoherde emeritus Klaus Stengler

Kulan.

Folke Östlund (1901-1979)

Läs mer om [Folke Östlund](#).

Folke Östlund, *Kjellens före ombyggnaden 1902*, oljemålning 38 x 46 cm

Gerhard Ewert (1909-1984)

Läs mer om [Gerhard Ewert](#).

Gerhard Ewert, *Strå kalkbruk*, oljemålning 1941, 55 x 100 cm.

Erik Johansson, "Målare Kul" (1887-1975)

Läs om [Erik Johansson](#).

Erik Johansson, *Gröna gången*, oljemålning 30 x 45 cm.

Okänd

Okänd konstnär, *Branden 13-14 september 1880 i Sala*, oljemålning 59 x 89 cm.

"Mannen i förgrunden med vit mössa uppges vara N. Aug. P. Rothén, Sala." enligt notering i inventarieliggaren på Väsby Kungsgård.

Målningen skänkt till Sala Hembygds- och Fornminnesförening 1920 av dir. August Kjellén, Sala.

Avlidna Salakonstnärers Sällskap tar gärna emot information om du vet något om konstnären. Ring 076-106 82 20 eller maila info@salakunst.se

Fredrik Björnberg (1836-1916)

Läs mer om [Fredrik Björnberg](#).

Fredrik Björnberg, *Jakob Matts kvarn*, oljemålning 48 x 70 cm.

Greta Serénus (1893-1977)

Läs mer om [Greta Serénus](#).

Greta Serénus, *Sala sockenkyrka*, oljemålning 22 x 32 cm.

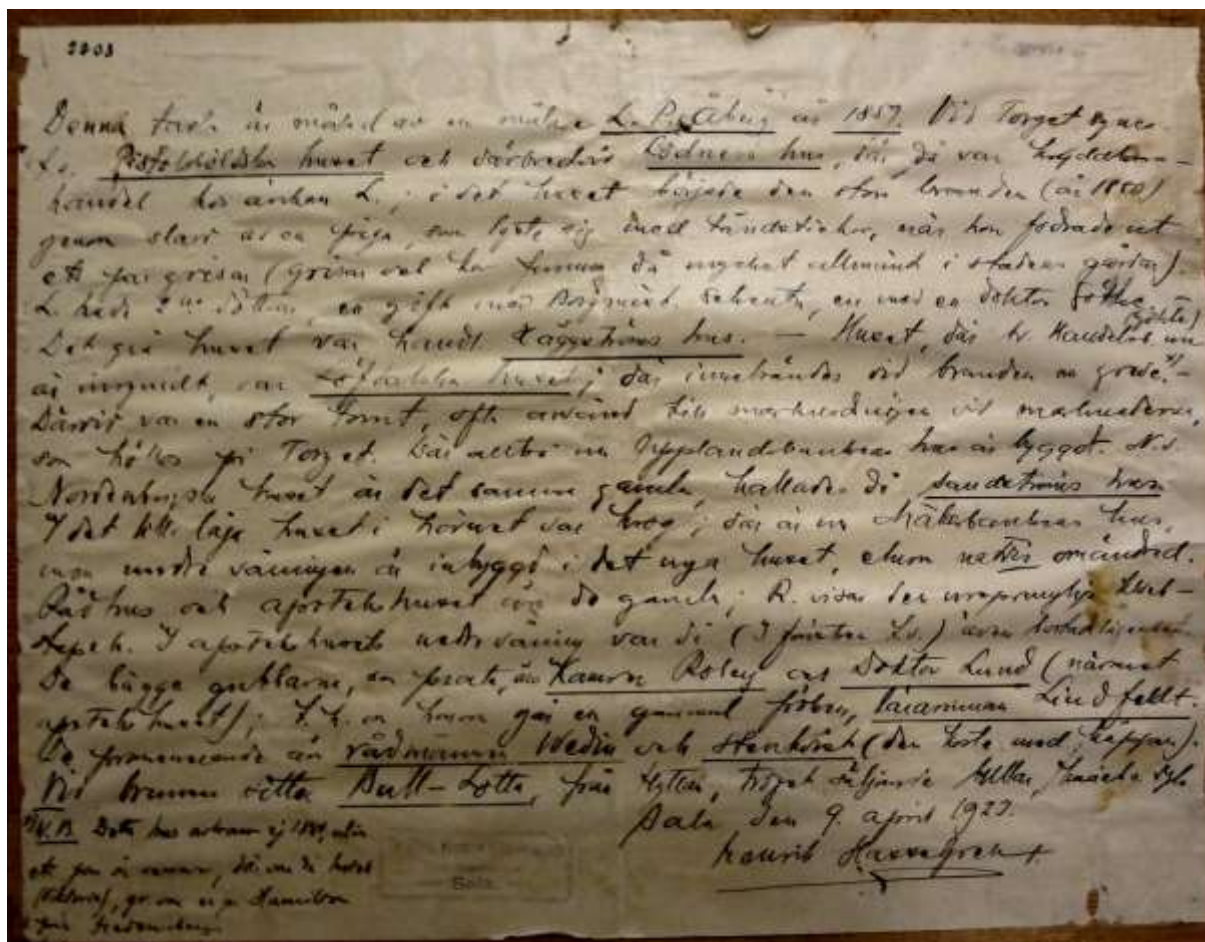
Lars Petter Åberg (1811-1872)

Läs mer om [L P Åberg](#).

LP Åberg, *Stora Torget*, akvarell 1859, 20 x 38 cm.

Text på baksidan:

Denna tavla är målad av en målare L.P.Åberg år 1859. Vid Torget synes Pistolsköldska huset och därbredvid Lidners hus som då var kryddkramhandel hos änkan L. I det huset började den stora branden (år 1880) genom slarv av en piga, som lyste sig med tändstickor, när hon fodrade ut ett par grisar. (Grisar och kor fanns då mycket allmänt i stadens gårdar). L hade två döttrar, en gift med borgmästare Scheut, en med en doktor Göthe.

Det grå huset var handlare Häggströms hus.

Huset där Handelsbanken nu är inrymt, var Löfdalska huset.

Där innebrändes vid branden en greve Hamilton. Bredvid var en stor tomt, ofta använd till marknadsnöjen vid marknaderna, som hölls på Torget. Upplandsbankens hus är nu byggt på den tomten. N.J. Nordenbergskas huset är det samma gamla, kallades då Sandströms hus.

I det lilla låga huset i hörnet var en krog. Där är nu Mälarbankens hus, men undre våningen är inbyggd i det nya huset, naturligtvis omändrad.

Rådhuset och apotekshuset äro de gamla; Rådhuset visar den ursprungliga klockstapeln. I apotekshusets nedre våning var då även bostadslägenheter.

De bägge gubbarna, som prata, äro Kamrer Roberg och doktor Lund (närmast apotekshuset). Höger om honom går en gammal fröken, lärarinnan Lindfeldt. De promenerande är rådmännen Wedin och Stenkvist. Vid brunnen sitter Bull-Lotta från hyttan, troget säljande bullar, knäck och dylikt.

Sala den 9 april 1923.

Maurits Hasselgren.

Annick Baron (1946-2020)

Rolf Paulsson/Krister Palais (1946-2020)

I Väsby Kungsgårds ena uthus, logen för fest- och danssammankomster, finns väggmålningar av Annick Baron och Rolf Paulsson:

Annick Baron smyckar Väsby kungsgårds loge

SA
18.7.86

Väsby kungsgårds loge pryds sedan i går av två nya målningar, signerade Sala-konstnären Annick Baron. Motiven är dels Salas gamla stadshotell, dels ett parti av silvergruvan som den såg ut vid 1700-talets mitt både över och under jord.

Annick Baron har utfört målningarna som beredskapsarbete — ett av en serie sådana som utförs av Sala-konstnärer. Tidigare har bland annat Rolf Paulsson smyckat Jakobsbergsgården. Han och Annick gjorde för övrigt målningarna runt Väsby-logens scen för några år sedan.

Men den här gången ville Fornminnesföreningens styrelse, som fick önska motiv, ha gamla Stadt och en bild med anknytning till gruvan.

Annick Baron valde att måla gamla hotellet och dess omgivning som det enligt foton såg ut runt sekelskiftet. Det har blivit en stram målning i övervägande grå toner, distinkt och verklighetstrogen. Och det var ett arbete inte helt utan problem, berättar Annick.

— Detaljerna, säger hon. När det gäller att måla arkitektur måste man vara mycket noggrann med detaljerna, med måtten.

□ Minns Stadt

Annick Baron hann faktiskt

En dam med hund finns på målningen av gamla stadshotellet och Stora torget. Damen med hunden framför målningen är konstnären själv, Annick Baron.

se gamla stadshotellet innan det revs 1969. Hon besökte Sala första gången 1967 och minns den pampiga byggnaden mycket väl.

— Det är mycket synd att den revs, säger hon.

Gruvmotivet har hon målat

med en 1700-talsmålning av J.B. Korn som förlaga, men gett det sin egen prägel, till exempel i färgvalet.

Att resultatet blev gott kan var och en som besöker Väsby konstatera. Och det är mycket möjligt att logen får mer ut-

smyckning i framtiden. Ena långväggen är tom och fler Sala-miljöer kan säkert dokumenteras med färg, pensel och skicklighet, så som Annick Baron nu gjort.

Text: Ingatill Forss Norberg
Foto: Mikael Lindström

Annick Baron, *Sala Stadshotell*, väggmålning 1986, 237 x 477 cm.

Annick Baron, *Gruvmotiv från 1700-talet*, väggmålning 1986, 240 x 430 cm.

Annick Baron, scen-/väggmålning 1984, 210 x 320 cm.

Rolf Paulsson, scen-/väggmålning 1984, 225 x 316 cm.

Övriga ej signerade scen-/väggmålningar av Annick Baron och Rolf Paulsson 1984:

Scen-/väggmålningar vardera ca 108 x 99 cm.

Scen-/väggmålning, 241 x 180 cm.

Georg Petel (1601-1634)

Nej till staty vid rådhuset

SALA Sverigedemokraterna vill sätta upp en staty av krigarkonungen Gustaf II Adolf utanför rådhuset i Sala. De anser att kommunen, som inte har den bästa ekonomin, ska kosta på ett sådant spektakel.

Det märkliga i detta är att de har stöd av den styrande alliansen för en sådan vansinnig idé. Nog hade man kunnat förvänta sig att Centerpartiet som är den ledande i styret hade förstått att ett sådant förslag inte är i harmoni med det moderna 2020-talet.

Vi Socialdemokrater säger bestämt nej till detta. Nu ska ärendet behandlas i kommunstyrelsen den 9 september och vi förväntar oss att alliansen backar och inte släpper igenom förslaget om statyn.

Ulrika Spårebo (S)

Oppositionsråd och andre vice ordförande i kommunstyrelsen

Glenn Andersson (S)

Ledamot i kommunstyrelsen

Sala Allehanda 4 sep. 2020

Georg Petel, Gustav II Adolf, bronspatinerad gips

Vilseledande inlägg av Socialdemokraterna

Socialdemokraterna i Sala vilseleder antingen medvetet kommunens invånare med felaktiga påståenden (SA 4/9), eller så har de inte läst vår motion om att uppföra ett monument över Sala stads grundare Gustav II Adolf.

Det påstås att vi vill uppföra en staty över nämnd kung. Jag klargjorde tydligt på ledningsutskottets sammanträde att det inte rör sig om en staty utan att använda sig av befintlig byst och eventuellt komplettera med en piedestal. Allt för att det inte ska påverka kommunens ekonomi nämnvärt samtidigt som det är en del av Sala stads historia.

Magnus Edman (SD) menar att Socialdemokraternas senaste debattinlägg var vilseledande. FOTO: ARI KORZENIOWSKI/ARKIV

Detta upprör dock S som påstår att vi vill hylla en krigarkonung. Vår intention med motionen är inte att hylla någons insatser på

slagfältet utan att på ett värdigt sätt lyfta fram den regent som såg till att Sala fick stadsprivilegier. Ingenting annat.

Ingenstans i motionen uttrycker vi oss att det ska uppföras en staty eller dylikt, utan att använda befintlig byst.

Det vi skriver i vår motion är:
■ att en utredning tillsätts för att se över möjligheterna att uppföra ett monument

i anslutning till rådhuset, ■ samt att se över möjlighet att använda i dag befintlig byst av Gustav II Adolf och endast komplettera med piedestal, i anslutning till rådhuset.

Ingenstans i motionen uttrycker vi oss att det ska uppföras en staty eller dylikt, utan att använda befintlig byst.

Vi kommer att fortsätta att lyfta fram Sala kommuns historia och kulturarv på ett värdigt och bra sätt för att föra informationen vidare till kommande generationer. Om andra partier medvetet väljer att vantolka detta får stå för dem.

Magnus Edman (SD)
Gruppledare SD Sala

Sala Allehanda 9 september 2020

Sala Allehanda Onsdag 9 september 2020

Magnus Edman (SD) vill att gipsbysten på Gustav II Adolf ska synliggöras mer för allmänheten.

SD föreslår en flytt av Gustav II Adolf

SALA Två förslag från

Sverigedemokraterna fick bifall i kommunstyrelsens ledningsutskott och är menade att bevara delar av Salas kulturarv. Men en fråga som kan bli känslig handlar om att flytta bysten av Gustav II Adolf.

När gamla motioner äntligen behandlades på senaste KSLU fick Sverigedemokraterna bifall på två motioner som berör Salas kulturarv.

Mer former i stället för lådarkitektur och klassisk design från sekelskiftet 1800-1900. Så tycker Sverigedemokraterna att man bör tänka när det byggs nytt i centrala Sala.

– Vår tanke med motio-

Kommunalråd Anders Wigelsbo (C).

nen är att när det väl byggs nytt i centrala Sala, själva stadskärnan, då ska man i större utsträckning ta hänsyn till den klassiska Salaarkitekturen, den där småstadskänslan. Det ska inte vara för utstickande och det kanske inte ska vara allt för höga fastigheter, säger Magnus Edman (SD), partiets ordförande i Sala.

Han lyfter upp det nya Attendo-bygget och Achima Care som goda exempel på moderna byggen med den klassiska arkitekturen.

– Det är stadskärnan vi vill försöka återskapa och bevara i småstadskaraktär i så stor utsträckning som möjligt.

I en annan motion föreslår de också uppförandet av ett monument av Gustav II Adolf, som för snart 400 år sedan gav Sala stadsprivilegier.

– I de flesta städer som Gustav II Adolf grundade under sin regeringstid så finns det åtminstone ett historiskt litet monument, hyllning eller vad man vill kalla det, säger Edman.

Han menar att det går att göra en enkel och relativt billig lösning. Redan i dag finns en byst av Gustav II Adolf som står i vapensalen på Väsby kungsgård. Genom att köpa in en piedestal och sätta bysten på den går det att få ett monument för en liten peng.

Men när motionen behandlades i kommunstyrelsens ledningsutskott reserverade sig Socialdemokraterna.

– Många kanske tolkar det fel, att man gillar en gammal krigarkung, men det har ingenting med det att

Det är väl bra om det kan finnas en byst på Väsby kungsgård och någon annanstans.

Anders Wigelsbo

göra. Det är att Sala blev en stad, med möjlighet att utvecklas och att det satsades resurser. Att man får en anknytning till Salas historia, säger Magnus Edman.

Bysten har en stark historisk koppling till just Väsby kungsgård och har stått där i drygt 30 år. Ändå ska flera personer i kommunen inte

ha vetat om vart den fanns, enligt Magnus Edman.

Vad hände där egentligen?

– När motionen kom in så behandlades den först av kultur- och fritidsnämnden som ställde sig positiva till den, sen började den befintliga bysten diskuteras. Då ställdes frågan "var är den?". Då gjorde man inte riktigt det man kanske skulle göra och titta tillbaka i de arkiv och handlingar som finns, svarar kommunalråd Anders Wigelsbo (C).

– Den har funnits på Väsby kungsgård sedan 80-talet, det finns ett depositionsavtal att de har rätt att ställa ut den, och därför är mitt förslag också att vi ska utreda om vi kan flytta den här bysten och ställa den i anslutning till rådhuset.

Tycker du själv att den ska flyttas?

– Det är väl bra om det kan finnas en byst på Väsby kungsgård och någon annanstans. Sen får vi se hur vi löser det.

Trots kopplingen till Väsby kungsgård vidhåller Magnus Edman att bysten bör synliggöras ännu mer.

– Biblioteket kan vara en plats, medborgarkontoret kan vara en annan. Platsen har vi inte lagt så mycket vikt vid, det är oftast tjänstepersonerna som tittar på en sådan sak. Tanken är ju att den ska bli mer tillgänglig för allmänheten. Fick jag själv önska så skulle nog medborgarkontoret vara en lämplig plats, säger han.

Text & foto
Ari Korzeniewski
0224 56161
a.korzeniewski@salaallehanda.com

ONSDAG 23 september 2020 | Vecka 39 | Nr 109 | Pris 25 kr | Grundad 1879

LOKALTIDNING FÖR SALA OCH HEBY SALAALLEHANDA.COM

SALA ALLEHANDA

4 | **Nyheter** "Det skulle bli ett tomt hål om bysten försvann"

Väsby kungsgård vill inte flytta kungastatyn

Thomas Ahlin ser hellre att det görs en kopia på bysten.

FOTO: CAROLA BLANK

Thomas Ahlin vill inte flytta kungabysten

SALA Sverigedemokraternas förslag att skapa ett monument med hjälp av den befintliga bysten av Gustav II Adolf är ingenting som Thomas Ahlin, ordförande i Sala hembygds- och fornminnesförening, ställer sig bakom.

Sedan 1980-talet har bysten stått i vapensalen på Väsby kungsgård. Nyligen behandlades en motion från Sverigedemokraterna om att använda bysten för att skapa ett monument nägonstans i centrala Sala.

– Biblioteket kan vara en plats, medborgarkontoret kan vara en annan. Platsen har vi inte lagt så mycket vikt vid, det är oftast tjäns-

Bysten av Gustav II Adolf har en stark koppling till Väsby kungsgård. Att flytta på den skulle lämna ett stort hål, menar Thomas Ahlin, ordförande i Sala hembygds- och fornminnesförening.

FOTO: ARI KORZENOWSKI

tepersonerna som tittar på en sådan sak. Tanken är ju att den ska bli mer tillgänglig för allmänheten. Fick jag själv önska så skulle nog medborgarkontoret vara en lämplig plats, förklarade Magnus Edman (SD) för SA i början av september.

Men att flytta på den nuvarande bysten är inte aktuellt om Thomas Ahlin får bestämma, då den är en viktig del av de guidade turer som görs på Väsby kungsgård.

– Kommun äger bysten så de får självklart göra vad de vill med den, men vi har

haft bysten i drygt 35 år nu. I den del av Väsby kungsgård där bysten står har vi byggt upp historien kring Gustav II Adolf. Att han var mycket på Väsby, att han hade en mycket känd kärlekshistoria på Väsby med Ebba Brahe, och att han beslutade att hovrätten skulle bildas där då, det som sedermera blev Svea hovrätt, säger han och tillägger:

– Det skulle bli ett tomt hål om bysten försvann därifrån.

Vad skulle du göra om det skulle bli aktuellt att flytta på den?

SD föreslår en flytt av Gustav II Adolf

Sala Allehanda 9 september.

– Då skulle jag framföra starka protester, om det nu skulle hjälpa.

Att göra bysten mer synlig i centrala Sala har han ingenting emot i sak, men ser hellre att det i så fall görs en kopia av den. Han jämför med skulpturen "Hästarna" som står på Åkraområdet.

– **Det har varit** en diskussion på sociala medier om att flytta den mer centralt så att fler ska få se den. Det är samma feltänk där. Den har stått där i 50–60 år, och den hör hemma där på Åkra. Precis som att bysten har stått så länge på Väsby och hör hemma där.

Motionen om att utreda

möjligheterna till att flytta bysten har fått bifall i kommunstyrelsen, men trots det tror Thomas Ahlin att bysten till sist kommer att stå kvar på Väsby ändå.

– Jag tror att politikerna kommer att ändra sig i den här frågan. Jag känner nog att bysten blir kvar på Väsby kungsgård, och blir det en byst någon annanstans så blir det nog en kopia. Då blir vi alla nöjda.

Text
Ari Korzeniowski
0224-98061
a.korzeniowski@salaallehanda.com

ILLUSTRATION: BO SVÄRD

Gustav II Adolfs byst finns i Sala

För någon månad sedan stod att läsa i SA om ett konstverk föreställande Gustav II Adolf, vilket vällade en del huvudbry hos läsaren.

En byst på ett högt fundament vars historia mest bestod av gissningar.

För att få fram sanningen om verket krävs lite djupare studier i litteratur och arkiv, och här är ett försök signerat Bo Svärd.

Konstverket föreställande Gustav II Adolf är signerat Georg Petel. Han var en tysk skulptör av rang som tidvis samarbetade med Rubens vid vissa större arbeten. Petel föddes i den tyska sta-

den Weilheim 1601 men var senare verksam i Augsburg fram till sin död 1634.

Bysten är utförd i brons år 1632, efter en oljemålning som förlaga. En målning av tveksam kvalitet får man förmoda, då kungen inte är sig lik om man jämför med det flertal målningar där han finns avbildad, bland annat i Sala rådhus.

Originalet har sedan tillkommit tillhör Nationalmuseumssamlingar och gör väl så än i dag. Fyra kopior har tagits fram vilka finns att söka på olika platser i landet – bland annat en i Sala.

När Sala fyllde 300 år, den 15 juli 1924, flaggades det över hela staden. Landshövding Murray lyckönskade med förhoppningen om framtida lycka och välgång. Vidare överlämnade fru Sigrig Sundborg en byst av Gustav II Adolf till stadsfullmäktiges ordförande.

I Bellanderska stenhusets gård på Drottninggatan arrangerade Sigrig Sundborg ett antikvitetsmuseum. Förutom museet startade hon butiken "Konst- och antikvitetsbolaget" på nedervåningen, där antikviteter köptes och såldes. Bland alla föremål i hennes samlingar fanns också den ovan nämnda bysten föreställande Gustav II Adolf.

För Salas del finns "hjeltekonungens" byst numera på Väsby kungsgård, efter att en gång stått på en framträdande plats i förrummet till rådhusets sessionssal.

Bo Svärd